

Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын Ч.Айтматов атындагы Тил жана адабият институту, Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университети жана К.Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетине караштуу Д 10.23.667 диссертациялык кеңештин эксперти - филология илимдеринин доктору, доцент Султанова Жыпар Оморовнанын 10.01.10 – журналистика адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн берилген **Мамырова Махабат Каримовнанын «Эгемендүү Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсү (1991-2016 жылдар)»** деген темадагы диссертациясына

КОШУМЧА КОРУТУНДУСУ

Изденүүчү диссертациясын жана эки тилдеги авторефераттарын кайрадан иштеп чыгып, кийинки берилген вариантында бир катар кемчиликтерди жойду. Иштин сапаты биринчи варианты менен салыштырганда, белгилүү даражада жакшырды десек болот.

Биринчи корутундудагы айтылган мүчүлүштүктөрдүн бешинчи пункту каралып, пайдаланган адабияттардын тизмеси, шилтемелер оңдолгон. Бирок биздин оюбузча башка пункттарда көрсөтүлгөн каталарга жетиштүү көңүл бурулган эмес. Мисалы, биринчи корутундуда төмөнкүдөй мүчүлүштүктөр көрсөтүлгөн эле:

1. «Диссертациялык иштин түзүмүндө диссертация үч главадан, ар бир глава үч бөлүмдөн турат дегени менен ар бир глава – бөлүм деп, бөлүм – параграф деп берилген. Кыргыз жана орус тилиндеги авторефераттарда да ушул мүчүлүштүк байкалат». Булар өзгөртүлгөн эмес.

2. «Диссертациянын текстин даярдоо Диссертация жана авторефераттарды тариздөө боюнча УАКтын Нускамасынын чегинде болушу зарыл, мисалы: I, II, III Глава деген сөздөр беттин ортосуна жазылып,

абзацтардын чектери биркелки болушу керек». Бул негизги маселе эмес, ошентсе да бул келишпестик оңдолбой калган.

3. «Тексте кездешкен бир канча аббревиатуралар (ВАК,ГКНБ,МВД), Генпрокуратура, Консот деген сөздөр кыргызча жана толугу менен берилиши талапка ылайык». Диссертациянын кийинки вариантында деле көп орусча жазылган сөздөр, сүйлөмдөр жана темалар кездешет.

4. «Диссертация илимий тилде жазылышы керек. Бул илимий иште адабий-публистикалык стилде жазылып калган жерлер кездешет». Мисал катары иштин кийинки редакциясынын 62-63 беттеринде жазылган бир үзүндүнү келтирсе болот: «“Салт” ушундай, муну редактор бузбаш керек. Бирок мэр өлкөгө башчы эмес жана областын жетекчиси эмес, демек, төшөккө жараша “бут сунулуш керек” эле. Бул факт дагы бир жолу “персоналдуу фактор” дегенди көрсөтүп турат. Жетекчинин жеке түрдөгү амбициясына жараша болгон “фактор”». Мындай фрагменттер диссертацияда өтө көп десек жаңылышпайбыз.

5. «Пайдаланган адабияттар тизмеси жогорудагы Нускамага ылайык түзүлгөн. Бирок, тизмедеги 9,14, 42,53,62-66, 69-71, 73-79, 81-83,85-90,110-118, 124, 126-127,129,134,136-138,146 пункттары текстте шилтеме катары көрсөтүлгөн эмес. Мисалы, текстте көрсөтүлгөн 15 пункт тизмеге туура келбейт, 42 пунктта башка адабият берилген. Мындай туура эмес жазылган шилтемелер өтө көп». Жогоруда айтылгандай, бул пункттун негизги кемчиликтери жоюлган.

6. «Диссертациянын негизги бөлүмдөрүндө статистикалык материалдар өтө арбын экенин көрсө болот. Бирок бул керектүү материалдар диссертациянын темасындагы эгемендүү Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсүнөн четтеп калганын айтып, аталган изилдөөлөрдү тема менен байланыштыруу керектигин белгилей кетүү керек». Биринчиден, биздин оюбузча, бул жетишсиздик диссертациянын мазмуну өтө саясатташтырылгандыктан жаралып жатат. Изилдөөнүн ашыкча

саясатташтыруу тенденциясы диссертациянын «2.2. Экстремалдык кырдаалдардын (Ош-1990, Баткен-1999, Аксы-2002) басма сөздө чагылдырылышы» жана «2.3. Ыңкылаптардын (март 2005, апрель 2010, Ош-2010) учурундагы прессанын ролу жана орду» деген параграфтарынан өзгөчө ачык байкалат. Иштин аталышы «Эгемендүү Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсү (1991-2016 жылдар)» деп кеңири алынган менен, диссертациянын баяндоо логикасына таянсак, тексттин дээрлик көлөмү өзгөчө кырдаалдар жана ыңкылаптар аркылуу берилген. Булардан башка өнүгүү жолдору изилдөөгө алынган эмес. Ушунун негизинде, тексттин азыркы редакциясына «Эгемендүү Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин **саясий** өнүгүүсү (1991-2016 жылдар)» деген аталыш дал келмек. Албетте, саясат журналистиканын өнүгүүсүнүн негизги кыймылдаткычтарынын бири болуп эсептелет, бирок өз алдынча анын маңызын түзө албайт. Экинчиден, диссертациянын максаттарында көрсөтүлгөн «7. Кыргызстандагы мониторингдердин отчетторундагы жана медиа комиссиянын материалдарындагы түштүк регионго тиешелүү фактыларды анализдөө» жана «8. Журналисттерге коюлган доо арыздар боюнча соттун чыгарган чечимдеринин укуктук жактан тууралыгын талдоо» деген пунктарынын аймактык гезиттердин өнүгүү темасы менен байланышы түшүнүксүз калууда.

7. «Эки тилдеги авторефераттар бири-бирине түзүмү да, тексттери да боюнча дал келбейт жана экөөндө да орфографиялык, техникалык каталар көп, булар ондоп-түзөөгө муктаж». Кыргызча жана орусча авторефераттардагы кээ бир логикалык, грамматикалык, орфографиялык, стилистикалык техникалык каталар оңдолуптур, бирок толугу менен эмес – тексттерде дагы эле каталар кездешүүдө.

Эки тилдеги авторефераттарда гана эмес, иштин өзүндө дагы эле көптөгөн логикалык, грамматикалык, орфографиялык, стилистикалык жана техникалык каталар орун алган.

Жогоруда айтылгандай, биринчи корутундунун негизинде иште статистикалык маалыматтарга басым жасалып, бирок алардын темага ылайык илимий негиздемелери жетишсиз болуп жатат деген маселе болчу. Экинчи бөлүмдүн үч параграфын тең мисал катары келтирсек: «2.1.Ош, Баткен жана Жалал-Абад аймактарындагы басма сөз, анын өзгөчөлүктөрү» деген параграфтан түштүк аймактардагы ар кандай гезиттер боюнча толук эле маалымат алса болот, ал эми «2.2. Экстремалдык кырдаалдардын (Ош-1990, Баткен-1999, Аксы-2002) басма сөздө чагылдырылышы» жана «2.3. Ыңкылаптардын (март 2005, апрель 2010, Ош-2010) учурундагы прессанын ролу жана орду» деген параграфтар республикада болуп өткөн маанилүү саясий-коомдук, көп учурда кайгылуу окуяларды чагылдырууда аймактык гезиттердин ролуна арналган. Бирок ушул бөлүмдүн тыянагына келгенде, төмөнкүдөй көрүнүш пайда болду: биринчи параграфтагы аймактык гезиттер боюнча берилген статистикалык маалыматтар четте калып, булар боюнча тыянакта бир – эки сүйлөм жазылып эле, негизги басым экстремалдык кырдаалдардын жана ыңкылаптардын өзгөчөлүктөрүнө жасалган.

Дагы бир маселе бул терминологиянын туура колдонулушу – саясий контекстте «экстремалдык кырдаал», «ыңкылап», «президенттин доору» (26, 30 б., ж.б.) деген сөздөрдүн маанисин так түшүнүп туруп гана, этияттык менен колдонуу зарыл. Ош – 2010 окуяларын «ыңкылап» деп атаганга болобу, же бул башка түрдөгү кандуу кагылышууларга тийиштүүбү?! Ал эми тексттин ар кайсы беттеринде кездешкен «Акаевдин доорунда», «Бакиевдин доорунда», «Атамбаевдин доорунда» деп туура эмес жазылган деп эсептейбиз, анткени «доор» деген бул масштабдык түшүнүк, ошондуктан өлкө башчыларынын 5, 10, 20 жыл президенттик, мындай караганда, кыска эле мөөнөттөрүн доор деп мүнөздөгөн туура болбос.

Азыркы күндө кайсы аймактык гезиттер иштеп жатат, кайсылары жабылып калганы тексттен анча билинбейт, мындай маалыматтар такталып берилсе иштин деңгээлине кошумча салымы болоор эле.

Жогоруда айтылгандардын бардыгына таянып, төмөнкүдөй жыйынтык чыгарсак болот:

Кошумча корутундуда көрсөтүлгөн жана ушуга окшош кемчиликтер оңдолуп, диссертация дагы бир жолу дыкат каралып, сапаттуу дэңгээлде иштелип чыкса, коргоого сунуштаса болот.

**Эксперт,
филология илимдеринин доктору**

Султанова Ж.О.

14.12.2023 ж.

Эсперттик топтун мүчөсүнүн колун тастыктаймын:

**Д 10.23.667 Диссертациялык кеңешинин
окумуштуу катчысы, ф.и.к.**

Ыйсаева Н.Т.

Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын Ч.Айтматов атындагы Тил жана адабият институту, Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университети жана К.Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетине караштуу Д 10.23.667 диссертациялык кеңештин эксперти - филология илимдеринин доктору, доцент Султанова Жыпар Оморовнанын 10.01.10 – журналистика адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн берилген **Мамырова Махабат Каримовнанын «Эгемендүү Кыргызстандын аймактык гезиттеринин өнүгүүсү (1991-2016 жылдар)»** деген темадагы диссертациясына

КОРУТУНДУСУ

Эксперт изденүүчү Мамырова Махабат Каримовнанын «Эгемендүү Кыргызстандын аймактык гезиттеринин өнүгүүсү (1991-2016 жылдар)» деген темадагы диссертациясын карап чыгып, төмөндөгүдөй чечимге келди:

1. Диссертациялык кеңешке диссертацияларды коргоого кабыл алуу укугу берилген адистикке иштин дал келиши.

Сунуш кылынган кандидаттык диссертация диссертациялык кеңештин профилине туура келет.

Иште 10.01.10 – журналистика адистигинин паспортуна толугу менен жооп берүүчү Кыргызстандын аймактык гезиттеринин эгемендүүлүк 1991-2016 жылдарындагы өнүгүүсүн изилдөө жүргүзүлөт.

2. Иштин максаты катары Чүй, Ысык-Көл, Нарын Талас, Ош, Жалал-Абад, Баткен областарындагы басма сөздүн 1991-2016-жылдарда баскан жолун анализдөө жана аймактык басма сөздүн мазмундук-тематикалык, жанрдык, стилдик өзгөчөлүктөрүн талдоого алуу менен өнүгүү процессин чагылдыруу.

Коюлган максат диссертацияда төмөндөгү милдеттерди аткаруу менен чечилген:

1. Аймактык басма сөз жөнүндө илимий түшүнүк жана анын массалык маалымат каражаттарындагы ордун жана ролун анализге алуу;

2. Аймактык басма сөздүн функциялары жана эгемен шартындагы аймактык гезиттердин өнүгүү этаптарынын каралбай келиши, анан бул зарылчылыкты ишке ашыруунун илимий жолдорун иштеп чыгуунун журналистика үчүн баалуулугун аныктоо;

3. Аймактык басма сөздү изилдөөнүн методологиясы менен методдорун аныктоо жана аймактарда жайгашкан гезиттердин кенен талдоого алына электигин эске алып, анализ жүргүзүү;

4. Чүй, Ысык-Көл, Нарын, Талас, Ош, Жалал-Абад, Баткен аймактарындагы басма сөздө орун алган өзгөчөлүктөрү, аймактык басылмалардын ЖМКларга маалымат таркатуудагы окуяларды изилдөө жаатында иштеген журналисттердин иш-аракеттеринин ар тараптан аныкталбай калышын талдоо жана системалуу баа берүү;

5. Аймактык басма сөздүн мазмундук-тематикалык, жанрдык, стилдик өзгөчөлүктөрүн аныктоо;

6. «Чуй баяны», «Ысык-Көл кабарлары», «Теңир Тоо», «Ат-Башы», «Манас жарчысы», «Манас ордо», «Ош жаңырыгы», «Ош шамы», «Баткен

таңы», «Акыйкат» газеталарынын контентинин негизги көйгөйлөрүн жана аймактык прессанын материалдарын талдоого алуу менен өнүгүү процессин чагылдыруу;

7. Ата Мекендик жана эл аралык коомдук медиа уюмдардын аймактык гезиттерине тийгизген таасири, медиа тарапта эмгектенип жаткан журналисттердин иш-аракеттерине сунуштарды берүү;

8. Журналисттердин укугу, милдети, этикасы жана журналистиканын заманбап маселелеринин конкреттүү милдетин аныктоо.

Диссертациянын бөлүмдөрү (параграфтары) мында жазылган милдеттерге арналып, аларды чечмелеп берет.

«Аймактык мезгилдүү басма сөздүн теориялык негиздери» деген I бап 2 бөлүмдөн турат.

1 бөлүмү *«Аймактык басма сөз жөнүндө илимий түшүнүк жана анын массалык маалымат каражаттарындагы орду жана ролу»* деп аталат. Мында изденүүчү башка өлкөлөрдө жана Кыргызстанда чыккан алгачкы гезиттердин тарыхына кайрылып, аймактык басма сөздүн илимий түшүнүгүн, ордун, ролун совет доорундагы жана азыркы журналистиканын жалпы теориясын изилдеген илимпоздордун эмгектерине таянуу менен чечмелеп берет. Мындан тышкары 1 бөлүмдө гезиттердин кыскача типологиясы берилип, Кыргызстандын аймактык гезиттеринин тарыхы жана азыркы абалы талданган.

I баптын 2 бөлүмү *«Аймактык басма сөздүн функциялары»* деп аталып, гезиттердин Кыргызстан эгемендүүлүк алгандан кийинки тарыхын, өнүгүү процесстерин, этаптарын изилдейт. Гезиттердин өнүгүү тенденциялары саясий окуяларга байланыштуу анализденген. Бул бөлүмдө изденүүчү аймактык басма сөздүн функцияларын көрсөтүү аракетин жасаган.

«Аймактык басма сөздү изилдөөнүн методологиясы жана методдору» аттуу II бап дагы 2 бөлүмдөн турат.

«Аймактык гезиттердин негизги типтери» деген 1 бөлүмүндө изилдөөчү методологиянын терминологиясы, жалпы илимий методдордун өзгөчөлүктөрү, алардын журналистикада болгон көрүнүшү боюнча маалымат берип, батыш, орус, кыргыз изилдөөчүлөрдүн иштерине таянып, аймактык басма сөздүн типтерин аныктады.

II баптын 2 бөлүмү *«Аймактык басма сөздүн мазмундук-тематикалык, жанрдык, стилдик өзгөчөлүктөрү»* деп аталат. Мында гезиттердин негизги багыттары белгиленет. Изилдөөчү Е. В. Ахмадулиндин гезиттерди типологиялык мазмуну боюнча төрт тепкичке бөлгөнүнө таянып, даректик багыт, аудиториянын талабы, тематикалык проблемалар жана социалдык өзгөчөлүктөр жөнүндө айтып кетет. Бул бөлүмдө Мамырова М.К. гезиттердин ар кандай жалпы өнүгүү факторлоруна токтолуп, фактчек «текшерүү журналистикасынын» алкагында кыргыз гезиттеринде жарык көргөн саясий-экономикалык темаларындагы макалаларды мисал катары келтирет. Бул бөлүмдө иштин методологиясы чет өлкөлүк, орусиялык жана кыргызстандык авторлордун жалпы басма сөз боюнча изилдөөлөрүнө негизделет. Аймактык гезиттеринен алынган кээ бир макалалар тарыхый жана мазмундук-тематикалык жагынан каралган.

III бап «**Аймактык гезиттердин калыптанышы жана өнүгүүнүн өзгөчүлүктөрү (жети облустагы басма сөздүн мисалында)**» деп аталат, 4 бөлүмдөн турат.

«*Жети аймактын гезиттери жана өлкөдөгү саясий кырдаалдар*» деп аталган 1 бөлүмдө 7 аймактын басма сөз статистикасы берилип, Кыргызстандын ар бир облусунун гезиттери аталды. Аймактык гезиттердин абалы, саясий кырдаалдарды чагылдыруу боюнча позициясы көрсөтүлдү.

2 бөлүмү «*Ата Мекендик жана эл аралык медиа уюмдардын ишмердүүлүгү, алардын аймактык гезиттерге тийгизген таасири*» деп аталып, ата мекендик жана эл аралык коомдук медиа уюмдардын кыргыз журналистикага болгон таасири кеңири статистикалык жана сурамжылоо маалыматтары аркылуу аныкталган.

«*Журналисттердин укугу, милдети жана этикасы*» деп аталган III баптын 3 бөлүмүндө гезиттердин, анын ичинде аймактык гезиттердин оор саясий кырдаалдагы абалы, ролу изилденет. Бул бөлүмдүн аталышы иштин мазмунунда жана тексттин өзүндө ар кандай болуп жазылып калган.

«*Басма сөзгө тиешелүү доо арыздар*» деген 4 бөлүмдө журналисттерге каршы түшкөн доо арыздардын тарыхы статистиканы колдонуу алкагында ачып берилет. Коюлган маселе «журналисттерге кол салуу», «журналисттерди кармоо», «журналист менен медиа каражатка кысым көрсөтүү», «журналист менен медиа каражатты сотко берүү» «маалыматтарды бербей коюшу», «маалыматты жайып бергенге каршы чыгуу» деген критерийлер аркылуу изилденет.

Коюлган милдеттерге (милдеттерге жетүүнүн этаптары, каражаттары жана методдору ж.б.у.с.) ылайык максатка жетүү мүмкүнчүлүгүн баалоо:

Изденүүчү адегенде Кыргызстандагы гезиттердин өнүгүү процесстеринин теориялык негиздерин изилдеп, бул багыттагы илимий эмгектерди талдоо аркылуу өнүгүү этаптарын аныктап, андан соң аймактык басма сөз каражаттарын өз алдынча карап, алардын өзгөчөлүктөрүн белгилеген. Ушулардын негизинде аймактык гезиттердин өнүгүүсү каралган.

Бул контексте изденүүчү талдоодо негизги ыкма катары салыштырматарыхый ыкмасын колдонуп, басма сөз каражаттарынын окшоштук жана айырмалуу (өзгөчөлүк) жактарын көрсөткөн. Изилдөө анализ менен синтез жана жалпылоо ыкмаларын колдонуу аркылуу жүргүзүлгөн.

Диссертациянын изилдөө объектисинин диссертациянын максат жана милдеттерине ылайык келиши:

Иштин объектиси катары Кыргызстандын аймактык гезиттерин изилдөө жана алардын эгемендүүлүк жылдарда орун алган саясий кырдаалдарды чагылдыруусун талдоо аркылуу өнүгүү процессин көрсөтүү диссертациянын белгиленген максатына, милдеттерине ылайык келет.

Изилдөө методдорунун диссертациянын милдеттерине (заманбап аппараттарды колдонуу, лабораториялардын сертификаттарынын, адекваттуу статистикалык иштеп чыгуулардын болушу), ар бир милдети боюнча ылайык келиши:

Изденүүчү сегиз пункттан турган милдеттердин ар бирине журналистиканын салыштырма-тарыхый, анализ менен синтез жана жалпылоо методдорун колдонуу менен илимий талдоо жүргүзүп, конкреттүү жыйынтыктарды чыгарууга аракет кылган. Статистикалык маалыматтарды жыйноо үстүндө да кеңири иштегенин көрсө болот.

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу:

Кыргыз журналистикасынын тарыхына жана теориясына арналган илимий эмгектер учурда аз. Ал эми аймактык басма сөз каражаттарынын тарыхый жагы да, теориялык жагы да, саясий жагы да талдоого алына элек. Ошондуктан аймактарда жарык көргөн массалык-маалымат каражаттарын изилдөө муктаждыгы зор. Бул диссертацияда эгемен жылдардагы аймактык гезиттердин изилдениши, борбордо жана аймактарда орун алган саясий кырдаалдар ал гезиттерде чагылдырылышын иликтөө бул багыттагы алгачкы аракет болуп саналат. Диссертациянын актуалдуулугу – мына ушунда.

Диссертацияда коюлган милдеттердин ар бирин чечүү зарылдыгын негиздөөдө илимий адабияттардагы маалыматтарга сын анализ жүргүзүүнүн даражасы жана толуктугу:

Диссертант темага байланышы бар адабияттарды жетишээрлик дэңгээлде пайдаланганын көрсө болот. Ал басма сөз жаатындагы ата мекендик жана чет элдик авторлордун эмгектерин колдонуп жана өзүнөн мурункулардын илимий эмгектерине сын анализ жүргүзүп, аны диссертациясынын темасын андан ары ачуу үчүн колдонгон.

Жогоруда айтылгандардын негизинде изденүүчү тарабынан жүргүзүлгөн илимий изилдөө актуалдуу жана өз убактысында, бүгүнкү күндөгү Кыргызстандын басма сөз каражаттарынын өнүгүүсү үчүн пайдалуу эмгек деп корутундулоого болот.

3. Илимий натыйжалар

3.1. Иште филология илимдеринин анын ичинде журналистиканын өнүгүшү үчүн бир кыйла мааниге ээ төмөндөгүдөй илимий негизделген жаңы натыйжалар келтирилген:

1. Кыргызстандын аймактык басма сөзү эгемен доордун жылдары илимий тартипте биринчи жолу изилденди. Диссертацияда Кыргызстандын аймактарында жайгашкан басма сөздүн багыттары салыштырылып изилденди.

2. Аймактык басма сөз жөнүндө илимий түшүнүктөр, маалымат каражаттардын коомдогу орду жана ролу каралды. Аймактык басма сөздүн функциялары жана эгемен доордогу маалымат каражаттардын өнүгүү этаптары аныкталды.

3. Аймактардагы гезиттер экстремалдык учурларда чагылдырган материалдар илимий эмгектин курамына биринчи жолу кирди. Медиа тармакты көзөмөлдөгөн мониторингтер диссертацияда каралды.

4. Гезиттердин коомдогу ролуна мүнөздөмө берилди. Республикабыздын аймактарында жайгашкан мамлекеттик жана мамлекеттик эмес гезиттердин иш-аракети, социалдык кызматы ачык көрсөтүлдү.

Көйгөйлөр региондук кез караш жана региондук кызыкчылык аркылуу мүнөздөлдү.

5. Изилдөөдө аймактарда жайгашкан гезиттердин өзгөчөлүктөрү, окшош тараптары, бирдей маселелери жана өздөрүнө гана тиешелүү жекече бөтөнчөлүктөрү каралды.

6. Медиа каражаттарга каршы түшкөн доо арыздар да деталдуу түрдө изилденип чыкты.

3.2. Диссертацияда колдонулган салыштырма-тарыхый, анализ менен синтез жана жалпылоо методдору изилдөөнүн жүрүшүндө өзүнүн эффективдүүлүгүн көрсөтүп, туура тыянак чыгарууга алып келген.

3.3. Кыргызстандын аймактык гезиттердин өзгөчүлүктөрүнө арналган бул чөйрөдөгү жаңы изилдөөсү оң пикирге татыктуу.

3.4. Диссертант өзүнүн ишинде колдонгон методдор жана адабияттар иштин ишенимдүүлүгүн көрсөтөт.

3.5. Диссертацияда журналистика үчүн олуттуу мааниге ээ болгон төмөнкүдөй белгилер бар:

1. Кыргызстандагы басма сөз каражаттарын иликтөөдөгү курч маселелер жана көйгөйлөр чагылдырылган.

2. Диссертациянын жыйынтыктары журналистика үчүн маанилүү жана колдонууга ээ.

4. Алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү:

1. Жогорку окуу жайларынын журналистика адистиги боюнча окуу программаларын жана окуу куралдарын түзүүдө пайдаланса болот.

2. Журналистика адистиги боюнча студенттерге, изденүүчүлөргө, аспиранттарга жана окумуштуу-методисттердин иштерине илимий-методикалык маалымат катары салымын кошот жана теориялык көмөк, багыт болуп бере алат.

3. Изилдөөнүн материалдарынын негизинде «Кыргызстандын регионундагы басма сөз» деп аталган монография жана окуу китебин жазса болот. Журналистика адистикте билим алып жаткан студенттерге рефераттарды, курстук иштерди, бакалавриат жана магистр багытында иштерди жазганга жардам берет. Жана «Өзгөчө учурдагы пресса» жана «Гезиттерге мониторинг өткөрүүнүн методикасы» деген семинарларга материал боло алат.

Диссертациянын материалдары төмөнкү документтерде, материалдарда колдонулган:

1. **Мамырова, М. К.** Чындыктын шам чырагындай болгон Чыңгыз Айтматов [Текст] / М.К.Мамырова // ОшМУнун Жарчысы IV чыгарылышы. – 2016.– № 4. – 84-87-б. ISSN 1694-7452
[https:// www. elibrary.ru /download/ elibrary_ 28198781 39779488.pdf](https://www.elibrary.ru/download/elibrary_28198781_39779488.pdf)
2. **Мамырова, М. К.** Чыңгыз Айтматовдун көркөм маалыматтарды чыгармада чагылдыруу чеберчилиги [Текст] / М.К. Мамырова // Ош МУнун Жарчысы. – 2016. – №3. – 237-241-б. ISSN1694-7452[https:// www. elibrary.ru/ download/elibrary_ 30547505 24509866.pdf](https://www.elibrary.ru/download/elibrary_30547505_24509866.pdf)
3. **Мамырова, М.К.** «Кыргыз туусу» гезитинин тарыхый барактарына саресеп [Текст] / М.К. Мамырова // Ош МУнун Жарчысы. – 2016. – №3. – 291-295-б. ISSN1694-7452[https://www.elibrary.ru/download/elibrary_ 30547521_ 26236092.pdf](https://www.elibrary.ru/download/elibrary_30547521_26236092.pdf)
4. **Мамырова, М.К.** Положительные и отрицательные стороны СМИ на юге Кыргызстана [Текст] / М.К.Мамырова//Ош МУнун Жарчысы.– 2017. №3. – 126-129-б. ISSN1694-7452[https://www.elibrary.ru/download/ elibrary_ 30714968 63369882.pdf](https://www.elibrary.ru/download/elibrary_30714968_63369882.pdf)
5. **Мамырова, М. К.** Ч. Айтматов – ХХ кылымдын көркөм сөз өнөрүнүн корифеи[Текст] / М.К. Мамырова //Ош МУнунЖарчысы.– 2018. – №4. – 117-123-б. ISSN1694-7452[https://www.elibrary.ru/download/ elibrary_ 37074081 89178140.pdf](https://www.elibrary.ru/download/elibrary_37074081_89178140.pdf)
6. **Мамырова, М. К.** Газеты южного региона Кыргызстана в период независимости (доклад) [Текст] / М.К. Мамырова //Форум молодых ученых. – 2018. – №9(25). – С. 533-537ISSN 2500-4050
<https://www.elibrary.ru/item.Asp?id=36457153>
7. **Мамырова, М. К.** Кыргызстандагы экинчи «Ош окуясынын» басма сөздөгү чагылдырышы жөнүндө (2010-жыл, июнь) [Текст] / М.К. Мамырова // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. – 2018. – № 6.–175-177-б. ISSN 1694-7649[https://www.elibrary.ru/download/elibrary_ 36423575_ 53391549.pdf](https://www.elibrary.ru/download/elibrary_36423575_53391549.pdf)
8. **Мамырова, М. К.** Кыргызстандын «Ош окуясынын» учурундагы массалык маалымат жөнүндө (1990-жыл, июнь)[Текст] / М.К. Мамырова // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. – 2018. ISSN 1694-7649[https://www.elibrary.ru/download/elibrary_ 36423578_ 41070382.pdf](https://www.elibrary.ru/download/elibrary_36423578_41070382.pdf)
9. **Мамырова, М. К.** «Освещение в СМИ межэтнических отношений» (на примере ошского региона) (доклад) [Текст] / М.К.Мамырова // Өзбекстан Республикасы Ташкент. – «Онлайн журналистикасы» – 2018. – №1/02. –www.seience.kg
10. **Мамырова, М. К.** Влияние социальных сетей на мировоззрение молодежи [Текст] / М.К. Мамырова // Өзбекстан Республикасы Бердах атындагы каракалпак атындагы университетти. – 2019. – 102-107-б. ISBN 978-9943-5744-0-3[https:// iopscience. iop.org/article/ 10.1088/1742- 6596/ 1889/ 2/022030.](https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1742-6596/1889/2/022030)
11. **Мамырова, М. К.** Жаштардын дүйнө таанымына жана көз караштарына социалдык тармактардын тийгизген таасири (статья) [Текст] / М.

К. Мамырова // ОшМУнун Жарчысы.– 2019. – №3. – 145-149-б. ISSN1694-7452https://www.elibrary.ru/download/elibrary_42965448_85779244.pdf

12. **Мамырова, М. К.** Макалалардын жанр жактан бөлүнүшү жана алардын мазмуну (статья) [Текст] / М.К. Мамырова // ОшМУнун Жарчысы.– 2019. – №3. – 151-153-б. ISSN1694-7452https://www.elibrary.ru/download/elibrary_42965449_47811868.pdf

13. **Мамырова, М. К.** Электрондук басма сөздүн орду жана бөлүктөрү (статья) [Текст] / М.К. Мамырова // Известия ВУЗов Кыргызстана. –2019. – №11. – 151-155-б. ISSN1694 7681https://www.elibrary.ru/download/elibrary_45642132_96883675.pdf

14. **Мамырова, М. К.** Online training of students of applied physics in the field of circuitry(статья)[Текст] /М.К. Мамырова//Journal of Physics: Conference Series. – 2021. Vol. 1889. 022030 7-бет. 40-бал.5/4D.Luchaninov, R Vazhenov ...баары 5 адам<https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1742-6596/1889/2/022030>

15. **Мамырова, М. К.** Кыргызстан: Судебные иски к журналистам в защиту чести презитента А. Атамбаева [Текст] / М.К. Мамырова // IV Международная научно-практическая конференция. Приоритетные векторы развития промышленности и сельского хозяйства. – Макеевка. – 2021. <https://cloud.mail.ru/public/RES8/eyXnAHbGf>

16. **Мамырова, М. К.** Басма сөздөгү редактордун кызматы жана ролу [Текст] / М.К. Мамырова //Ош МУнун Жарчысы. – 2021. Т.2. – №4. – 1280-1288-б. ISSN1694-7452https://www.oshsu.kg/storage/uploads/files/11630489828Pedagogika_i_psiho_logiYubiley_Momunaliev_S._2021.pdf

17. **Мамырова, М. К.** Кыргыз басма сөзү жана анын тарыхы [Текст] / М.К. Мамырова //Ош МУнун Жарчысы.– 2021. Т.2. – №4. – 1289-1295-б. ISSN1694-7452https://www.oshsu.kg/storage/uploads/files/11630489828Pedagogika_i_psihologiYubiley_Momunaliev_S._2021.pdf

18. **Мамырова, М. К.** «Кровавое воскресенье» на юге Кыргызстана: отражение события 2002 года в СМИ страны (доклад) [Текст] / М.К. Мамырова // Медиаландшафт россии и мира: прошлое, настоящее и будущее. // сборник научных статей. – Москва. – 2021. – С. 370-375. ISBN 978-5-209-10912-9<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=46242326>

19. **Мамырова, М.К.** Роль электронной прессы в СМИ [Текст] / М.К. Мамырова //сборник научных статей. – Нижневартовск. Россия <https://elibrary.ru/item.asp?id=47469575>;<https://www.archive-bulletennauki.com/article/73/54>

5. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши.

Автореферат диссертациянын мазмунуна, анда коюлган изилдөөнүн максат жана милдеттерине дал келет. Кыргыз жана орус тилинде жазылган авторефераттын тексттери дагы бир редакциялоого муктаж.

6. Айрым мүчүлүштүктөр:

Эмгекте төмөнкүдөй мүчүлүштүктөр байкалды:

1. Иштин экспертизага берилген мурунку вариантында орун алган «I баптын 1 бөлүмүндө басма сөздүн жалпы тарыхына басым жасалып, аймактык прессанын теориясы, так ушул темага байланыштуу адабияттар толук изилденбей калды» деген мүчүлүштүк бир топ азайган. Бирок бул дагы эле «Аймактык басма сөз жөнүндө илимий түшүнүк жана анын массалык маалымат каражаттарындагы орду жана ролу» деп аталган диссертациянын экспертизага кайрадан берилген жаңы вариантынын I баптын 1 бөлүмүндө байкалат.

2. I баптын «Аймактык басма сөздүн функциялары» деген 2 бөлүмү тарыхта болгон мисалдарга таянат, аймактык басма сөздүн функциялары жөнүндө болгон маалыматтар кеңирирээк берилиши зарыл.

3. «Аймактык гезиттердин негизги типтери» деген II баптын 1 бөлүмүндө жалпы илимий методтордун өзгөчөлүктөрү анализденген. Бул бөлүмдө аймактык басма сөз темасын изилдөөдө кандай конкреттүү методтор колдонулганын кеңири көрсөтүү керектигин белгилесе болот.

4. II баптын «Аймактык басма сөздүн мазмундук-тематикалык, жанрдык, стилдик өзгөчөлүктөрү» деп аталган 2 бөлүмүндө аймактык гезиттердин жанрдык жана стилдик өзгөчөлүктөрүнө толук көңүл бурулган эмес. Аталган маселе боюнча бул бөлүм кошумча маалыматка муктаж.

5. Диссертациянын бир нече (эски, жаңы) варианттарына тең төмөнкүдөй пикир айтса болот: «Негизи, изденүүчү аймактык гезиттердин тарыхына тиешелүү мисалдарды азайтып, бөлүмдөрдүн аталышына жараша аймактык басма сөздүн типологиясын, методологиясын, структуралык, жанрдык, стилдик түзүлүшүн да кылдаттык менен изилдесе жакшы болмок».

6. Диссертация илимий тилде жазылышы керек. Бул илимий иште адабий-публицистикалык стилде жазылып калган үзүндүлөр өтө көп кездешет.

7. Текстте орфографиялык, стилистикалык, фактыларга байланыштуу каталар өтө көп. Мисалдарды келтирели: 1) III баптын «Аймактык гезиттердин калыптанышы жана өнүгүүнүн өзгөчөлүктөрү (жети облустагы басма сөздүн мисалында)» деген аталышында «өнүгүүнүн» эмес «өнүгүүсүнүн» деп жазыш керек; 2) III баптын 1 бөлүмү «Жети аймактын гезиттери жана өлкөдөгү саясий кырдаалдар» деп аталат. «Жети аймактын гезиттери жана алардын өлкөдөгү саясий кырдаалдарды чагылдыруусу» деген аталышты сунуштаса болот; 3) III баптын 3 бөлүмү мазмунда «Журналисттердин укугу, милдети жана этикасы» деп аталып, ал эми тексттин өзүндө болсо «Журналисттердин укуктары, милдеттери жана этикасы» деп аталат; 4) Басмадан кеткен каталар кездешет, төмөнкү беттерди кылдаттык менен карап, оңдоп чыгыш керек, буларда ката өтө көп: 2,4, 5,6,7,8, 9, 21, 40, 42, 52, 55, 58, 65, 70, 73, 75, 84, 91, 97, 101, 105, 112, 126, 133, 151, 157, 163, 165, 168,170, 173, 176.

8. Пайдаланган адабияттардын тизмесин кайра карап чыгыш зарыл. Текстте туура эмес берилген шилтемелер байкалат.

9. Эки тилдүү авторефератты бири-бирине дал келтириш керек. Авторефераттар публицистикалык стиль менен жазылган.

7. Сунуштар:

Жетектөөчү уюмду, расмий оппоненттерди дайындоо жөнүндө сунуштар.

Бул кандидаттык диссертация боюнча **жетектөөчү уюм** катары 10.01.10 – журналистика адистиги боюнча илимий адистиги бар И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин журналистика кафедрасын бекитүү сунушталат.

Биринчи расмий оппонент катары **Абишева Вера Туkenовна**, филология илимдеринин доктору, профессор (автореферат боюнча шифры - 10.01.10, Е.А. Букетов атындагы Караганды мамлекеттик университети, Казахстан) сунушталат.

В.Т. Абишеванын журналистика боюнча акыркы беш жылда жазылган эмгектери:

1. Социальный медиа маркетинг в условиях цифровизации экономики / В. Т. Абишева, Л. Беляева // Элемдик PR: ӨЗЕКТІЛІГІ және КЕЛЕШЕГІ : Студент-жастардың халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы, Нұр-Сұлтан, 25 апреля 2020 года. – Нұр-Сұлтан: Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, 2020. – С. 43-48. – EDN MGHLDH.

2. Professional identity of a journalist in a media environment / V. T. Abisheva, D. S. Katpyshova // Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева. Серия: Журналистика. – 2022. – Vol. 138, No. 1. – P. 94-101. – DOI 10.32523/2616-7174-2022-138-1-94-101. – EDN IRHYOP.

3. Влияние телевидения на формирование общественного мнения / С. М. Балмакаев, В. Т. Абишева // Молодежь и наука - 2022 : Материалы международной научно-практической онлайн-конференции, посвященной 85-летию Северо-Казахстанского университета им. М. Козыбаева. В 2-х томах, Петропавловск, 12 апреля 2022 года. Том 2. – Петропавловск: Некоммерческое акционерное общество "Северо-Казахстанский университет имени Манаша Козыбаева", 2022. – С. 403-408. – EDN VBTORP.

4. Устный рассказ через призму когнитивно-дискурсивного анализа / Ю. А. Демьянова, В. Т. Абишева // Медиа в современном мире. 63-и Петербургские чтения : Сборник материалов Международного научного форума. В 2-х томах, Санкт-Петербург, 18–20 апреля 2024 года. – Санкт-Петербург: ООО "Медиапапир", 2024. – С. 97-98. – EDN YWMRAE.

Экинчи расмий оппонент катары филология илимдеринин кандидаты, доцент **Асанова Алтын Асановна** (автореферат боюнча шифры - 10.01.10) сунушталат.

А.А. Асанованын журналистика боюнча акыркы беш жылда жазылган эмгектери:

1. Cengiz Aytmatovun 70-80-li yullardaki makalalarinde temel meseleleri // жыйнакта: Bozkirin uyanisi Cengiz Aytmatov. 1 kitap. – Ankara, 2019. – 222-229;

2. Роль СМИ в формировании имиджа Кыргызской Республики // Сборник конференции “Медиапространство Российской Федерации: глобальный и национальный аспекты” с международным участием, посвященной 95-летию со дня рождения выдающегося ученого, писателя, Заслуженного деятеля науки РСФС, доктора филологических наук, профессора Мидхата Фазлыевича Гайнуллина и 75-летию Великой Победы. Уфа, РИЦ БАШГУ, 2020.- с. 55-60;

3. Роль независимых СМИ Кыргызской Республики в противодействии коррупции.//Сборник конференции “Медиапространство Российской Федерации: глобальный и национальный аспекты” с международным участием, посвященной 95-летию со дня рождения выдающегося ученого, писателя, Заслуженного деятеля науки РСФС, доктора филологических наук, профессора Мидхата Фазлыевича Гайнуллина и 75-летию Великой Победы. Уфа, РИЦ БАШГУ, 2020.- с. 61-65;

4. Вклад публициста Ч.Айтматова в формирование демократического имиджа Кыргызстана печатный Вестник Московского Государственного Лингвистического университета. Серия: Гуманитарные науки; Выпуск 10.(852). М, ФГБОУ.-2021.-с.195-205

8. Сунуштамалар:

Диссертациянын бөлүмдөрүнүн мазмунун дагы бир сыйра тактап, берилген маалыматтарды тарых контекстинен бир аз алыстатып, ар бир бөлүмдүн аталышына жараша текстти теориялык, типологиялык, методологиялык жактан ылайыкташтыруу зарыл.

9. Корутунду

Диссертацияда мурун түштүк аймагындагы басма сөз каралган, азыр болсо бул иш Кыргызстандын баардык аймагындагы гезиттердин өнүгүүсүнө арналып, маалымат, материалдар кошулуп, изилдөө ушулар менен кеңейтилип, күчөтүлгөн. Бул диссертация Кыргызстандын аймактык басма сөз каражаттарын талдоо, буга байланыштуу учурларды чагылдырууну иликтөө боюнча алгачкы иш болуп эсептелет. Бул тема журналистика чөйрөсүндөгү илимий өнүгүү үчүн маанилүү жана актуалдуу экендигин белгилеп кетиш керек.

Бир нече белгиленген мазмундук, орфографиялык, стилистикалык жана башка оңой ондоло турган мүчүлүштүктөр жоюлса, бул диссертацияны пайдубалы бекем, практикалык мааниси жогору эмгек деп санаса болот.

10. Диссертациялык кеңештин эксперти сунуш кылынган документтерди карап чыгып, КР УИАнын Ч.Айтматов атындагы Тил жана адабият институту, Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университети менен К.Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетине караштуу илимдин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын коргоо үчүн түзүлгөн Д 10.23.667 диссертациялык кеңешине 10.01.10 – журналистика адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган **Мамырова Махабат Каримовнанын «Эгемендүү Кыргызстандын аймактык гезиттеринин өнүгүүсү (1991-2016 жылдар)»** деген темадагы диссертациясын кабыл алууну сунуш кылат.

**Эксперт,
филология илимдеринин доктору
Султанова Жыпар Оморовна**

15.11.2024 ж.

Эсперттик топтун мүчөсүнүн колун тастыктаймын:

**Д 10.23.667 Диссертациялык кеңешинин
окумуштуу катчысы,
ф.и.к. Н.Бйсаева**